

УДК 334.012.61-022.51:658.27

*Буряк Л.Д., к.е.н., професор
Павліковський А.М., к.е.н., професор
Кремпова Н.Л., к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

*Beet L., Ph.D., Professor
Pavlikovska A.M., Ph.D., Professor
Krempova N.L., Ph.D., associate professor
Kyiv National Economic University
named after V. Getman*

EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF FIXED MEANS SMALL BUSINESSES

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто стан основних засобів суб'єктів малого підприємництва, показники, які характеризують ефективність використання основних засобів суб'єктів малого підприємництва. Проведено аналіз фондівддачі досліджуваних малих підприємств у динаміці, обґрунтовано необхідність оновлення основних засобів на новій технічній основі, показано взаємозв'язок між фондівддачею і рівнем рентабельності основних засобів та їх вплив на кінцеві результати суб'єктів малого підприємництва, наведено динаміку зміни прибутку від реалізації продукції залежно від зміни вартості основних засобів досліджуваних малих підприємств.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фондівддача, рівень рентабельності основних засобів, прибуток від реалізації продукції, інвестиційний розвиток, самофінансування, коефіцієнт зносу основних засобів.

ABSTRACT. The paper considers the assets of small businesses, parameters characterizing the efficiency of plant and equipment of small businesses. The analysis of assets surveyed small businesses in the dynamics, the necessity of fixed assets on a new technical basis, shows the relationship between capital productivity and profitability of fixed assets and their impact on the outcomes of small businesses, given the dynamics of changes in profits from sales in depending on changes in the value of fixed assets surveyed small businesses.

KEYWORDS: capital productivity, profitability of fixed assets, income from sales, investment development, self-financing, the rate of depreciation.

Постановка проблеми. Основні засоби — один із найважливіших активів суб'єктів малого підприємництва і ефективно їх використання прямо впливають на кінцеві результати господарської діяльності. Раціональне використання основних засобів і виробничих потужностей суб'єктів малого підприємництва сприяє поліпшенню всіх техніко-економічних показників, у тому числі: збільшення випуску продукції, зниженню її собівартості, трудомісткості вироблюваної продукції.

Мета статті — аналіз стану й ефективності використання основних засобів суб'єктів малого підприємництва в ринкових умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення відтворення основних засобів важливе значення має вивчення його використання.

Використання основних засобів є важливим фактором підвищення ефективної діяльності суб'єктів малого підприємництва. У процесі виробництва основні засоби зношуються фізично і старіють морально. Рівень фізичного зносу основних засобів визначається в процесі нарахування амортизації. Цей процес можна розглядати в кількох аспектах: по-перше, як метод визначення поточної оцінки не зношеної частини основних засобів; по-друге, як спосіб віднесення на готову продукцію одноразових витрат на основні засоби; по-третє, як спосіб нагромадження фінансових ресурсів для заміщення виведених з виробничого процесу основних засобів або для вкладення коштів у нове виробництво.

До показників ефективності використання основних засобів належать: фондоддача основних засобів, рентабельність основних засобів, абсолютна сума прибутку на одну гривню основних засобів.

Основним показником, що характеризує ефективність використання основних засобів, є фондоддача.

Проведений аналіз фондоддачі досліджуваних суб'єктів малого підприємництва свідчить, що за аналізований період вона зменшується (табл. 1).

Наведені в табл. 1 дані свідчать, що за аналізований період фондоддача зменшилася у ТОВ «Полімер» з 3,43 грн у 2008 році до 3,03 грн у 2012 році, що становить 88,3 %.

Таблиця 1

ДИНАМІКА ФОНДОВІДАЧІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДОСЛІДЖУВАНІХ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЗА 2008—2012 роки, тис. грн

	РОКИ																	
	2008			2009			2010			2011			2012			2012 до 2008 (%)		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Суб'єкти малого підприєм- ництва	Виручка від реалізації продукції	Вартість осн. засобів	Фондовідачча (гр. 1 : гр. 2)	Виручка від реалізації продукції	Вартість осн. засобів	Фондовідачча (гр. 4 : гр. 5)	Виручка від реалізації продукції	Вартість осн. засобів	Фондовідачча (гр. 7 : гр. 8)	Виручка від реалізації продукції	Вартість осн. засобів	Фондовідачча (гр. 10 : гр. 11)	Виручка від реалізації продукції	Вартість осн. засобів	Фондовідачча (гр. 13 : гр. 14)	Виручка від реалізації продукції (гр. 13 : гр. 1)	Вартість осн. засобів (гр. 14 : гр. 2)	Фондовідачча (гр. 15 : гр. 3)
	А	6810,0	1985,0	3,43	8017,0	2328,0	3,44	8467,0	2346,0	3,60	8983,5	2990,7	3,02	9163,2	3056,5	3,03	134,6	153,6
ТОВ «Полімер»	6769,7	790,0	8,57	6637,0	719,0	9,23	5607,0	671,0	8,36	4403,1	601,0	7,32	4523,2	573,7	7,89	668	72,6	92,1
ПАТ «Прикар- патмолоко»	3979,2	1642,7	2,42	4058,8	1561,3	2,60	4140,0	1497,3	2,76	4418,4	1093,6	4,04	4557,6	1044,2	4,36	114,5	63,6	180,2
ПАТ «Придлуць- кий птахо комбінат»	8330,0	4530,0	1,84	12837,0	4742,0	2,71	8950,0	4748,0	1,89	9445,0	4705,0	2,01	10205,0	4610,0	2,23	123,0	101,8	121,2
ПрАТ «Сімферо- польська зер- нокальн. фабрика»	827,0	336,0	2,46	1241,0	309,0	4,02	1581,0	294,0	5,38	1481,0	265,0	5,59	1498,0	260,0	5,76	181,1	77,4	234,1
ТОВ «Руна»	1808,0	970,0	1,86	4949,0	1061,0	4,66	4230,9	990,0	4,27	4916,0	983,2	5,00	5015,3	958,7	5,23	277,4	98,9	281,2
ПАТ «Чернівець- ка конц. фабрика «Стрела Ї»	37054,0	33115,0	1,12	46203,0	31655,0	1,46	47249,0	30125,0	1,57	46848,0	32550,0	1,44	47316,0	34177,0	1,38	127,7	103,2	123,2

Зменшення фондівддачі обумовлено випереджаючими темпами зростання вартості основних засобів порівняно зі зростанням виручки від реалізації продукції. Так, за аналізований період, вартість основних засобів збільшилася з 1985,0 тис. грн у 2008 році до 3050,5 тис. грн у 2012 році, або збільшення становить 1065,5 тис. грн, або 53,6 %. Виручка від реалізації продукції за аналогічний період збільшилася з 6810,0 тис. грн у 2008 році до 9168,2 тис. грн. Збільшення становить 2358,2 тис. грн або 34,6 %. Збільшення вартості основних засобів відбулося за рахунок нового будівництва, тобто пасивної частини основних засобів, що і вплинуло на зменшення фондівддачі основних засобів за аналізований період.

У ПАТ «Прикарпатмолоко» фондівддача зменшилася з 8,57 грн у 2008 році до 7,89 грн у 2012 році, що становить 92, 1 %. Зазначене обумовлено зменшенням виручки від реалізації продукції з 6769,7 тис. грн у 2008 році до 4523,2 тис. грн у 2012 році. Зменшення становить 2246,5 тис. грн або 33,2 %. Вартість основних засобів за аналогічний період зменшилася з 790,0 тис. грн у 2008 році до 573, 7 тис. грн. Зменшення становить 216,3 тис. грн або 27,4 %. Значне скорочення виручки від реалізації продукції за аналізований період обумовлено таким: з моменту приватизації підприємства (1994 рік) витрат на оновлення основних засобів і вдосконалення технології не здійснювалося і інвестиційною діяльністю не займалося, що негативно вплинуло на якість вироблюваної продукції. У результаті зазначеного виникли проблеми збуту вироблюваної продукції.

Водночас у інших досліджуваних суб'єктів малого підприємництва за аналізований період відбулося збільшення фондівддачі. Так, у ТОВ «Імпульс» фондівддача збільшилася з 2,42 грн у 2008 році до 4,36 грн у 2012 році. Збільшення фондівддачі становить 1,94 грн або 80,2 %. Збільшення фондівддачі відбулося за рахунок збільшення виручки від реалізації продукції з 3979,2 тис. грн у 2008 році до 4557,6 тис. грн. Збільшення становить 578,4 тис. грн або 14,5 %. Вартість основних засобів за аналізований період зменшилася з 1642,7 тис. грн у 2008 році до 1044,2 тис. грн у 2012 році. Зменшення становить 598,2 тис. грн або 36,4 %. Зменшення вартості основних засобів відбулося за збільшення за аналізований період зносу основних засобів. Оскільки фінансування господарської діяльності товариство здійснювало тільки за рахунок власних коштів, а запозиченими коштами воно

користувалося, то інноваційним розвитком товариство не змогло займатися.

У ПАТ «Прилуцький птахокомбінат» фондовіддача збільшилась з 1,84 грн у 2008 році до 2,23 грн у 2012 році, збільшення становить 0,39 грн або 21,2 %. Збільшення фондовіддачі відбулося за рахунок збільшення виручки від реалізації продукції з 8330,0 тис. грн у 2008 році до 10250,0 тис. грн у 2012 році. Збільшення становить 1920,0 тис. грн або 23,0 %, а вартість основних засобів збільшилася з 4530,0 тис. грн у 2008 році до 4610,0 тис. грн. Збільшення становить 80,0 тис. грн або 1,8 %.

У ПрАТ «Сімферопольська дзеркальна фабрика» при збільшенні виручки від реалізації продукції за аналізований період на 81,1 % і зменшенні вартості основних засобів на 22,6 % фондовіддача збільшилася з 2,46 грн у 2008 році до 5,76 грн у 2012 році. Збільшення становить 3,30 грн або 234,1 %. Таким чином, збільшення фондовіддачі відбулося за рахунок збільшення виручки від реалізації продукції і ефективнішого використання основних засобів.

Аналогічна тенденція спостерігається у ТОВ «Руна». При збільшенні виручки від реалізації продукції за аналізований період на 77,4 % і зменшенні вартості основних засобів на 1,1 % фондовіддача за аналізований період збільшилася на 81,2 %. У ПАТ «Чернігівська кондитерська фабрика «Стріла» фондовіддача збільшилася з 1,12 грн у 2008 році до 1,38 грн у 2012 році. Збільшення становить 0,26 коп. або 23,2 %. Зазначене збільшення відбулося за рахунок збільшення виручки від реалізації продукції з 37054,0 тис. грн у 2008 році до 47316,0 тис. грн у 2012 році. Збільшення становить 10262,0 тис. грн або 27,7 %, а вартість основних засобів збільшилася з 33115,0 тис. грн у 2008 році до 34177,0 тис. грн у 2012 році. Збільшення становить 1062,0 тис. грн або 3,2 %.

Другим показником, що характеризує ефективність використання основних засобів є рентабельність основних засобів. Проведене дослідження рівня рентабельності основних засобів на досліджуваних підприємствах свідчить, що рівень рентабельності основних засобів різко коливається (табл. 2).

Наведені в табл. 2 дані дають змогу стверджувати, що зміна рентабельності основних засобів досліджуваних суб'єктів малого підприємництва залежить від зміни прибутку від реалізації продукції і зміни вартості основних засобів.

Таблиця 2

ДИНАМІКА РІВНЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
ДОСЛІДЖУВАНИХ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЗА 2008–2012 РОКИ, тис. грн

Суб'єкти малого підприємництва	РОКИ																	
	2008			2009			2010			2011			2012			2012 до 2008 (%)		
	Виручка від реалізації продукції	Вартість осн. засобів	Фондовіддача (р. 1 : р. 2)	Виручка від реалізації продукції	Вартість осн. засобів	Фондовіддача (р. 4 : р. 5)	Виручка від реалізації продукції	Вартість осн. засобів	Фондовіддача (р. 7 : р. 8)	Виручка від реалізації продукції	Вартість осн. засобів	Фондовіддача (р. 10 : р. 11)	Виручка від реалізації продукції	Вартість осн. засобів	Фондовіддача (р. 13 : р. 14)	Виручка від реалізації продукції (р. 13 : р. 1)	Вартість осн. засобів (р. 14 : р. 2)	Фондовіддача (р. 15 : р. 3)
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
ТОВ «Полімер»	154,0	1985,0	7,8	191,0	2328,0	8,2	199,0	2346,0	8,5	308,0	2990,7	10,3	353,8	3050,5	11,6	229,7	153,7	148,7
ПАТ «Пірскар-патолокс»	219,0	790,0	27,7	210,0	719,0	29,2	225,0	671,0	33,5	244,5	601,0	40,5	234,0	573,7	40,8	106,8	72,6	147,3
ТОВ «Імпулс»	101,0	1642,7	6,1	86,0	1561,3	5,5	103,0	1497,3	6,9	60,0	1093,6	5,5	31,0	1044,2	3,0	57,4	63,6	91,8
ПАТ «Прилуч-кий птахо комбінат»	77,0	4530,0	1,7	79,0	4742,0	1,7	84,0	4748,0	1,8	88,0	4705,0	1,9	85,0	4610,0	1,8	110,4	101,8	105,9
ПрАТ «Сімферопольська дзержинська фабрика»	24,0	336,0	7,1	29,0	309,0	9,4	23,0	294,0	7,8	21,0	265,0	7,9	19,0	260,0	7,3	79,2	77,4	102,8
ТОВ «Руна»	222,0	970,0	22,9	232,0	1061,0	21,9	273,9	990,0	27,7	320,0	983,2	32,5	238,5	958,7	24,9	107,4	98,8	108,7
ПАТ «Чернівецька конд. фабрика «Стрела»»	2151,0	33115,0	6,5	1968,0	31655,0	6,2	1116,0	30125,0	3,9	2591,0	32550,0	7,9	2710,0	34177,0	7,9	126,0	103,2	121,5

Так, у ТОВ «Полімер» прибуток від реалізації продукції збільшився з 154,0 тис. грн у 2008 році до 353,8 тис. грн у 2012 році або майже у 2,3 разу. Зазначене обумовлене тим, що мале підприємство в аналізованому періоді придбало дві імпортні автоматичні лінії з виробництва плівки. Звичайно, вартість основних засобів збільшилася з 1985,0 тис. грн у 2008 році до 3050,5 тис. грн у 2012 році тобто в 1,5 разу. Але за рахунок ефективнішого використання високопродуктивних основних засобів рівень рентабельності основних засобів у ТОВ «Полімер» зріс з 7,8 % у 2008 році до 11,6 % у 2012 році.

У ПАТ «Прикарпатмолоко» рівня рентабельності основних засобів зріс з 27,7 % у 2008 році до 40,8 % у 2012 році, збільшення становить 13,1 %. При цьому вартість основних засобів зменшилася з 790,0 тис. грн у 2008 році до 573,7 тис. грн у 2012 році. Зменшення становить 216,3 тис. грн або 27,4 %, а прибуток від реалізації продукції збільшився з 219,0 тис. грн у 2008 році до 234,0 тис. грн у 2012 році. Збільшення становить 15 тис. грн або 6,8 %.

Аналогічно зріс рівень рентабельності основних засобів у ТОВ «Руна» з 22,9 % у 2008 році до 24,9 % у 2012 році за рахунок збільшення прибутку від реалізації продукції з 222,0 тис. грн у 2008 році до 238,5 тис. грн у 2012 році. Збільшення становить 156,5 тис. грн або 7,4 %.

Водночас у інших досліджуваних суб'єктів малого підприємництва відбулося зниження рівня рентабельності основних засобів. Зокрема, у ТОВ «Імпульс» рівень рентабельності основних засобів зменшився з 6,1 % у 2008 році до 3,0 % у 2012 році за рахунок зменшення прибутку від реалізації продукції з 101,0 тис. грн у 2008 році до 31,0 тис. грн у 2012 році, тобто прибуток від реалізації продукції зменшився за аналізований період більше ніж у 3 рази. При цьому вартість основних засобів зменшилася з 1624,7 тис. грн у 2008 році до 1044,2 тис. грн у 2012 році. Зменшення становить 598,5 тис. грн або 36,4 %. Зазначене різке скорочення вартості основних засобів обумовлене відбуттям зношених основних засобів і відсутністю в аналізованому періоді їх оновлення.

Проведене дослідження ефективності використання основних засобів свідчить, що показники фондвіддачі рентабельності та прибутку пов'язані між собою (табл. 3).

Таблиця 3

**ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ, ЯКІ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ
ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДОПІДЖУВАНИХ СУБ'ЄКТІВ
МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЗА 2008–2012 РОКИ, тис. грн**

	РОКИ																	
	2008			2009			2010			2011			2012			2012 до 2008 (%)		
	Фондовіддача (грн)	Рівень рентабельності основних засобів (%)	Прібуюток на одну гривню основних засобів (грн)	Фондовіддача (грн)	Рівень рентабельності основних засобів (%)	Прібуюток на одну гривню основних засобів (грн)	Фондовіддача (грн)	Рівень рентабельності основних засобів (%)	Прібуюток на одну гривню основних засобів (грн)	Фондовіддача (грн)	Рівень рентабельності основних засобів (%)	Прібуюток на одну гривню основних засобів (грн)	Фондовіддача (грн)	Рівень рентабельності основних засобів (%)	Прібуюток на одну гривню основних засобів (грн)	Фондовіддача (грн)	Рівень рентабельності основних засобів (%)	Прібуюток на одну гривню основних засобів (грн)
A	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
ТОВ «Полімер»	3,43	39,0	0,40	3,44	34,0	0,34	3,60	34,0	0,34	3,02	27,0	0,27	3,03	28,0	0,31	88,3	71,8	77,5
ПАТ «Прикарпат-молоко»	8,57	37,7	0,38	9,23	29,2	0,29	8,36	33,5	0,33	4,00	37,8	0,41	8,40	40,8	0,42	98,0	108,2	110,5
ТОВ «Імпульс»	3,42	6,1	0,06	2,60	5,5	0,06	2,76	6,9	0,07	4,04	5,5	0,06	4,36	5,6	0,06	127,5	91,8	100,0
ПАТ «Придніпурський птахо комбінат»	1,84	1,7	0,02	2,71	1,7	0,02	1,89	1,8	0,02	2,01	1,9	0,02	2,23	1,8	0,02	97,8	105,9	100,0
ПрАТ «Сімферопольська дзеркальн. фабрика»	2,46	7,1	0,07	4,02	9,4	0,09	5,38	7,8	0,08	5,59	7,9	0,08	5,76	7,3	0,07	234,1	102,8	100,0
ТОВ «Руна»	1,86	22,9	0,23	4,66	21,9	0,22	4,27	27,7	0,27	5,00	32,5	0,33	5,23	24,9	0,25	281,2	108,7	108,7
ПАТ «Чернігівська конд. фабрика «Стрла»»	1,12	6,5	0,06	1,46	6,2	0,06	1,57	3,9	0,04	1,44	7,9	0,08	1,38	7,9	0,08	123,2	121,5	133,3

Наведені в табл. 3 дані свідчать, що збільшення фондівддачі призводить, як правило, до збільшення прибутку і рівня рентабельності основних засобів.

Так, у ПАТ «Черкаська кондитерська фабрика «Стріла» за аналізований період фондівддача зросла на 123,2 %, відповідно рівень рентабельності зріс на 121,5 % і прибуток на одну гривню основних засобів збільшився на 133,3 %. У ТОВ «Полімер» навпаки зменшення фондівддачі за аналізований період до 88,3 % призвело до зменшення рівня рентабельності основних засобів до 71,8 % і прибутку на одну гривню основних засобів до 77,5 %.

На основі проведеного дослідження ефективності використання основних засобів можна зробити такі висновки:

- на окремих досліджуваних суб'єктах малого підприємництва повільно оновлюються основні засоби на новій технічній основі;
- спостерігається зниження ефективності використання основних засобів за аналізований період;
- на окремих досліджуваних суб'єктах малого підприємництва на протязі аналізованого періоду різко знизилася фондівддача основних засобів оскільки було відсутнє інвестування коштів на оновлення основних засобів;
- у більшості досліджуваних суб'єктів малого підприємництва інвестиційний розвиток здійснювався на основі самофінансування і запозиченими коштами не користувалися;
- рівень рентабельності основних засобів досліджуваних суб'єктів малого підприємництва залежить від зміни прибутку від реалізації продукції і зміни вартості основних засобів;
- збільшення прибутку від реалізації продукції при рівних умовах призводить до збільшення рівня рентабельності основних засобів;
- зменшення вартості основних засобів при рівних інших умовах призводить до збільшення рівня рентабельності основних засобів.

Література

1. Буряк Л.Д., Павліковський А.М., Кремцова Н.Л. Управління фінансами суб'єктів малого підприємництва. — К.: КНЕУ, 2013. — 334 с.
2. Буряк Л.Д., Павліковський А.М., Кремцова Н.Л. Особливості управління активами суб'єктів малого підприємництва. — К.: КНЕУ, 2012. — № 27.

3. Євтушенко О.А. Теоретичні аспекти відтворення основних засобів // Вісник ХНУ. Економічні науки. — 2011. — № 2. — Том 2. — С. 39—42.

4. Кінах А.К. Український прорив. — К.: ВІРА ІНСАЙТ, 2004. — 320 с.

5. Крупка М.І., Демчишак М.Б. Оцінка фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України // Фінанси України. — № 11. — 2011. — С. 22—32.

6. Міжнародна інвестиційна діяльність: Підручник / Д.Г. Лук'яненко, Б. Губський, О. Мозговий та ін., за ред. проф. Д.Г. Лук'яненко. — К.: КНЕУ, 2003. — 467с.

7. Фінанси підприємств: підручник / Поддєрьогін А.М, Білик М.Д., Буряк Л.Д. та ін. / кер. кол. авт. і науковий редактор проф. А.М. Поддєрьогін. — 8-е вид. перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2013. — 519 с.

Literature

1. Burjak L.D., Pavlikovs'kij A.M., Kremnova N.L. Upravlinnja finansami sub'ektiv malogo pidpriemnictva. — K.: KNEU, 2013 — 334 s.

2. Burjak L.D., Pavlikovs'kij A.M., Kremnova N.L. Osoblivosti upravlinnja aktivami sub'ektiv malogo pidpriemnictva. — K.: KNEU, 2012 — № 27.

3. Євтушенко О.А. Теоретичні аспекти відтворення основних засобів \ вісник ХНУ. Економічні науки. — 2011 — № 2, том 2, с. 39—42.

4. Кінах А.К. Український прорив. — К.: ВІРА ІНСАЙТ, 2004, — 320 с.

5. Крупка М.І., Демчишак М.Б. Оцінка фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України \ Фінанси України № 11, 2011 — с. 22—32.

6. Міжнародна інвестиційна діяльність: Підручник \ Д.Г.Лук'яненко, Б. Губський, О. Мозговий та ін., за ред. проф. Д.Г.Лук'яненко. К.: КНЕУ. — 2003. — 467с.

7. Фінанси підприємств: підручник \ Поддєрьогін А.М, Білик М.Д., Буряк Л.Д. та ін. \ кер. кол. авт. і науковий редактор проф. А.М. Поддєрьогін. — восьме видання перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2013 — 519с.

Статтю подано до редакції 10.10.14 р.